

AZ ELHALLGATTATÁS SZAKASZAI IV.

H U S Z Á R Z O L T Á N

Már kezdetben látszott, hogy haragospusztai szereplésem sem lesz igazán zavartalan. Erre utalt a kartársak oldalvást rám villantott tekintete, a hátam mögött elejtett szavak, s maga az iskolaépület is, mely szintén zárda volt a háború előtt, mint a tiszaperjei; az ablakokon fekete vasrács, szűk folyosó és sötét tantermek. De szülőhelyemen voltam, s ez, úgy látszik, elegendő volt ahhoz, hogy a vélt vagy valós igazságtalanságokat elviseljem, és hosszú ideig helyemen maradjak. Tehát otthon voltam ugyan, mégsem érezhettem magam igazán otthonosan. Furcsa helyzet, mely éppen úgy alakult, ahogy azt a látnoki képességű tiszaperjei igazgató megjósolta, mielőtt még elküldte volna jelentését az új igazgatómhoz. A haragospusztai iskolához, az itteni arányokat tekintve nagy, szabályos négyzet alakú kert tartozott, vagy kéthektárnyi, melyet benőtt a gaz meg a különféle cserjés, az elvadult köszmétebokrok pedig ráhajoltak az egymást keresztező két gyalogútra, melyek eredeti állapotukban nyilván simára készülhettek és oldalvást lejtősre, hogy az öntözőmég az esővíz lefolyjon róluk, de ahol most csak bukducsolni lehetett. Ha az előbbi helyszín sivatag volt, ez a mostani valóságos őserdő, tehát a szó mindkét értelmében. Egyszer csak eltűnt ez az éden, s helyette, mintegy varázsütésre, emeletes épületkolosszus nőtt ki a földből a katolikus templom és a régi zárdaiskola közé ékelődve. Korszerű iskolaközponttá fejlődtünk mindennel ellátva, ami ehhez kell: központi fűtés, tornaterem, fürdőmedence, angol WC, de amit a kívülálló leginkább érzékelhetett, az a betonba ágyazott, nyílt és huzatos sportpálya, mely mélyen a föld alá nyomta a növényzetnek még az írmagját is. Kert

helyett, a két méter magas téglafallal körülrárt kert helyett, tágas udvar, szabad és nyitott térség ugyan, de csupasz. Minden nagyobb lett tehát: az iskola, a tantermek, az udvar, csak a kert zsugorodott össze egy keskeny, díszvirággal tarkított gypszalaggá az alacsony ablakok alá szorulva. Kárpótlásul szabad kilátás nyílt a faluszéli vályogházak roska-tag gazdasági épületeire, és egy mélyen fekvő, hol poros, hol sáros szűk, de aránylag hosszú utcára, melyet a helybeliek még mindig Halpiac utcának hívtak, noha az új elnevezés hangzatosabb lett volna, ahonnan már csak egy lóugrásnyi az Ürűjárás jószágtaposta, kocsikerékvágtá zombékos terepe. Ott por és sár, itt beton, csillogó fém és üveg. Elmaradottság és korszerűség közvetlenül egymás mellett: az igényesebb életre való nevelés hatásos szemléltetőeszközeként. Nem csoda, hogy a tanulók orvosnak, mérnöknek készülnek, vagy legalább valamilyen tisztviselőnek, esetleg boltosnak; mesterségről, kivált földművelésről hallani sem akar közülük senki. Szüleik sem. Ez a ráhatás az adópolitikával együtt és a mezőgazdaság egyébként is áldatlan helyzetével megtette a magáét. Az eredmény ugyanis sorvadó ellenállóképesség, behódolás, fokozatosan csökkenő osztálylétszám és kivándorlás. Úgy rémlik, a magyar népességnek, mely fél lábbal még mindig a természetben, de már fél lábbal a betonon áll, nem kedvez a hirtelen rázúduló korszellem. Mintha a köztes állapot ezen a senki földjén, mely egyúttal a mindenkié is, valóságos sorscsapás lenne a számára. Csak remélhetjük, hogy nem végzetes.

A tantestületet, mely az erőszakolt és megint csak a korszerűség jegyében végzett összevonással negyvenfőnyire duzzadt, nem könnyű irányítani, ugyanis sokféle érdekellentét szabdalja. Talán a párttagok szoros egysége, tömbje, melyet csak az anyagiakért való marakodás („emelkedő életszínvonal”, „tartani kell az életszínvonalat”), presztízs-kérdés bonthat meg ideig-óráig. Ez a rendkívül önérzetes, válogatott társaság, mely a tantestületnek csaknem a felét alkotja, az élcsapat, helybeli viszonylatban az elit kétségtelenül, a mindenben kezdeményező és a föladatokat kiróvó, sőt vállaló. A pártonkívüliek viszont ahányan vannak, annyifelé húznak, mint általában a végsőkig kiszolgáltatót, a peremre szorult emberek. De ellentét nemcsak párttag és nem párttag közt van, hanem tanár és tanító, népi, tehát első generációs és nem népi származású, magyartanár és a többi szaktanár közt, sőt az egymást érő versenyeken és alkalmi föllépéseken való futtatás következtében, jó zsokéként, a magyartanárok is inkább versenytársai, s még jó, ha csak ellenfelei egymásnak, mint igazi kartársai, szaktársai. Humorosnak tetsz-

het, hogy az ún. nemek közti harc sem mindig a mélyben zajlik. Csak a nyilvánvaló etnikai ellentétet sikerül tökéletesen a fölszín alatt tartani a szinte szentté nyilvánított testvériség–egység magasztos eszméje érdekében. Természetes, hogy emiatt a magyar pedagógusok nyilvánosan nem állnak semmilyen magyar ügy mellé. Úgy rémlik, nemcsak színlelés ez a közömbösség. Kivétel a sport, a labdarúgás. Ugyanis, ha győz a magyar csapat, ha magyar siker születik, úgy viháncolnak a kartársak, mintha Puskásék hónaljából bújtak volna elő. Nyilván ebből is táplálkozik az önérzetességük. Lám, nem vagyunk akárkik. Minket érdemes befogadni, elfogadni egyenlő partnerként. Zavartalanul folyhat tovább a bratizás. És az is természetes, hogy kudarc esetén fordul a kocka. Azok, akik eddig úsztak a boldogságban, s a leghangosabbak voltak a magyarkodásban, most hirtelen gyalázkodásba csapnak át, mintha kívülállók lehetnének, s árasztják magukból a hiábavalóság érzetét, a kishitűséget, gerjesztik a borúlátást, s végpusztulásról fecsegnek, s nyíltan hangoztatják, vagy burkoltan kifejezik magyarellenességüket, miközben gyűrik a pénzt. A hatalom messzemenően számíthat rájuk mindenben, még a sóprögetésben is. Ezekről a – Németh László találó kifejezésével élve – híg-magyaroktól, úgy rémlik, nem várható csak ez meg az, hogy válságos időkben egyedül a szakmaiság védősáncai mögé bújjanak.

És hogy még változatosabb legyen a dolog, nehogy a pedagógusok üdülőnek érezhessék munkahelyüket, majd minden hétre esik valamilyen fontos tanácskozás, melyen ajánlatos a részvétel, ugyanis a hiányzást igazolni kell. Most is ülésezünk. A névsorolvasáskor négy „da” hangzik el és harminc-egynéhány „jelen” meg egy „itt vagyok”. Az utóbbit talán mondanom sem kell, ki kiáltja. Dacból kiáltom némiképp József Attilát utánozva költőileg. Bosszant ez a sok egyhangú jelen szó: kisdíák koromra emlékeztet, meg a szarvasra (a jelen szó ugyanis szarvast jelent államnyelven), a szarvasról pedig egy naiv festőnek az olvasókönyvben látható téli tájképére, melyen a szarvasok stilizált és csupasz fák közt libasorban követik egymást. Szép illusztráció és korszerű hangulatkeltés gyerekek számára. Az igazgató hangja zengzetes, kántori, pátosszal telített. Úgy rémlik, ez a merev hanghordozás olyan ragályos kórt terjeszt az igazgatók közt (s nemcsak az igazgatók közt), mely ellen nincs védőoltás. Izgek-mozgok a helyemen. Innen a hátsó zugból csak találgathatom, hogy mikor olvas, s mikor beszél, mert ül, s alig látható a kis ember az előtte tornyosuló nagy asztaltól. – A tanári kar odaadó s lelkes munkájával az új feltételek között a haragospusztai iskolát a kiemelt

iskolák közé emelte. A nevelő-oktatói munka hatékonysága meghozta a tanulók tudásszintjének kimagasló eredményeit. Fellendült a szakcsoportok munkája, az iskolán kívüli tevékenység, a falu társadalmi életében való részvétel. A tanulók tudásfelmérésekor kimagasló eredmények jutottak kifejezésre. Az iskolából kikerült továbbtanulók minden szinten megállták helyüket, s megtartották az innen vitt tanulmányi eredményeket. A szakcsoportok munkájában az elért eredmények során a legmagasabb elismeréseket gyűjtötte össze a haragospusztai iskola. Tanulóink elnyerték a községben rendezett vetélkedőkön az első helyezést, eljutottak a tartományi, köztársasági, sőt még a szövetségi szintű versenyekre is, ahol az elsőtől a harmadik, negyedik helyezést érték el. Az ellenőrzés és látogatás után a Pedagógiai Intézet javaslatot terjesztett a községi képviselő-testülethez, hogy a haragospusztai iskolát a község a legmagasabb elismerésben részesítse – Az Októberi Díjjal való megjutalmazásával – az elért eredményekért, melyet a korszerű nevelő-oktatói munkájával ért el. A képviselő-testület a felterjesztett javaslatot elfogadta, s az iskola dolgozóit a legmagasabb elismerésben részesítette. – Egy kis ünnepély csönd után K. recsegő hangja hallatszik. – Megtudhatnánk, hogy mennyi az a díj? – Meg. Hogyne. Éppen most akartam mondani, hogy arányosan elosztva egy főre mennyi esik. Nem osztjuk el az egészet. Ugyanis technikai felszerelésre, könyvek vásárlására tartalékolunk egy bizonyos összeget. Sok pénzre volna szükség, ha még annyi volna, sem lenne elég, de ez a kis összeg is jól jön a konyhára. – Most hogy pénzről van szó, elszabadul a pokol. A kartársak egymás szavába vágnak, ki-ki a maga sérelmével hozakodik elő. Sírás hallatszik, mert az egyik kartársnő saját lakás híján egy albérleti szűk odúban kénytelen szorongani. A másik keveselli azt a kölcsönt, melyet neki szántak, mert lesz, aki valamivel többet fog kapni. Alig várom, hogy vége legyen az egésznek, de arra még várni kell. Majd csak valamikor a késő éjszakában hangzik föl a még mindig zengzetes hang: – Zbor je završen. A gyűlést berekesztem.

De a tanáriban sem jobb a helyzet. Egy-egy kifakadás, indulatos kitörés teszi lehetetlenné a pihenést. A humoros oldaláról is nézhetném a dolgot, ha kívülálló lehetnék, de erre nincs mód, mert rendszerint személyeskedésig fajul szinte minden szóváltás, mely akarva-akaratlan engem is szóra készítet. Szombaton F. egy neves szerb költő társaságában el fog látogatni hozzánk, hogy itt is terjesszék az irodalmat; Az erről szóló értesítés ott hever a tanári asztalán, bárki elolvashatja. K. is olvassa,

aztán nagy bütykös ujjaival indulatosan elveti magától a papírt. Széles, vastag pecsétgyűrűje megvillan a villanyfényben. – Ki ez az F.? – F. a mi Arany Jánosunk, mondom megilletődötten. – Apja fa. . t. Mit keres az itt nálunk? Menjen az apja fa. . ra. K. tanító szikár, barna, örményarcú, erőszakos ember, akinek igen vastag bőr van a képén. Élvezettel használ trágár szavakat nők jelenlétében is. Kedvenc szavajárása: „Alakul, mint púpos gyerek a prés alatt”, „Komplikálják, mint franciák a ba...st.” Miután K. elment, az egyik tanítónő védelmébe veszi. – Nem ilyen volt ő a képzőben. – Bizonyosan nem, mondom, a pólyában még kevésbé volt ilyen.

Október elején a harmadikosoktól kezdve az egész iskola kivonul a határba kukoricát törni, szüretelni, paprikát szedni, hogy eleget tegyen a tantervi követelménynek, mely a munkára való nevelés keretében háromnapos ilyen jellegű akciót irányoz elő. A gyerekek ismerik ugyan az effajta munkát, hiszen szüleikkel otthon már gyakorolhatták eleget, de az igazi közösségi munka örömét, állítólag, csak így ismerhetik meg. Azonkívül anyagi haszna is lesz a dolognak, ugyanis némi bér jár érte, mely jól jön az év végi kirándulás pénzeléséhez. Osztályfőnökként kényszeredetten beállok a sorok mögé hajcsárnak, a gyerekek ugyanis enélkül bajosan igyekeznének. Tíz óra felé a kora reggeli ezüstös dérből már semmi sem maradt. Egyre melegebb van. Gyakori a dobálódzás. Odajön hozzám az igazgató, s közli velem, hogy a tizedikei ünnepélyre szavalatról gondoskodjam. Eszembe jut a tiszaperjei R. kartárs, aki ilyen alkalomra rövid, de harsány hangvételű, tehát hatásos verset szokott szavaltatni. Ezzel a vers kiválasztását már el is intéztem. Maga az ünnepély zászlós fölvonulással, körmenettel kezdődik. Körbejárjuk a falu belső negyedeit fuvószenekar kíséretében. Az iskolaudvaron már elég sok szülő és egyéb hivatalos vendég várakozik. Zászlófölvonás, állami himnusz és kétnyelvű igazgatói beszéd. A kultúrműsor énekkari számokból és kétnyelvű szavalatokból áll. A többség már alig várja a látványos sporteseményt. E.-né, a tornatanárnő, aki Marlen Dietrich-szerű jelenség, a lemezjátészó mellett áll, parancsokat osztogat, mozdulatai energikusak, arca hol elkomorul, hol sugárizik az elégedettségtől. Pattogó ritmusú zene harsog. Előbb a tornászlányok vonulnak föl csupa feketében, mint Mátyás király híres serege, s a hirtelen beálló csönd után nagy fehér farkarikákkal hajladoznak a most már halk és lassú zene ütemére. Emellett a fehér ingű fiúk harcias párbajozása siralmasan hat. Végül a kézilabdázóké lesz a betonpálya. Rohangálás, ordítozás. Ez alkalmas pillanat arra, hogy a nagy kavarodásban kereket oldjak.

E.-né természetesen nemcsak a gyerekeket osztályozza testi képességeik szerint, hanem másokat is. Jelenlétemben hangsúlyozottan beszél a testedzés fontosságáról, s arról, hogy egykor ő is beteges és cingár volt, de a rendszeres sportolás csodákat tett vele. Csak mosolygok ezen. E.-né megütközve néz rám. – Mi az? Tán nem hiszi a kolléga? – Dehogynem, mondom sietve, hogy elkerüljem a hiábavaló vitát. Nem hiszek ugyanis a testedzés, a sportolás csodatevő hatásában, bár a legtöbb élsportoló arról szokott nyilatkozni, hogy sikereit kizárólag a rendszeres és kitartó edzésnek köszönheti. A tapasztalás, a hosszú megfigyelés azt mondhatja velem, hogy a testi erőnlét, sőt még az ügyesség is elsősorban az ember veleszületett adottságától és a helyes táplálkozástól függ, s csak igen kis mértékben az edzéstől, a sportolástól. De az ügy ezzel még nincs lezárva. – Igyekezni, csattan föl a folyosón az ismert kiáltás. Aztán beviharzik maga E.-né is a tanáriba. Egyenesen hozzám intézi a szavait. Fölvont szemöldökkel szálfegyenesen áll előttem, hegyesen néz. – Látom, a kollégának holnap lukasórája lesz a harmadik. Jó lenne, ha helyettesítene. – De, akarok tiltakozni. – Nincs más, aki helyettesítene. Rendben van? Mit tehetek. Elvállalom a helyettesítést. – Nem sok dolga lesz, a gyerekek tudják a dolgukat, csak rájuk kell bízni. Szépen kosárcáznak majd. – Kosaraznak? Kivel? Ki ellen? – Nyugodjon meg, majd meglátja. A kollégára pedig úgyis ráfér egy kis testmozgás. A helyettesítéssel valóban nem lett semmi bajom. A nehéz levegőjű öltözön át vezetett az út a hatalmas tornaterembe, mely már zibongott a jól ismert fekete és fehér mezbe öltözött gyerekektől. Úgy láttam, mintha a feketék, azaz a lányok csapata számosabb lenne a fehérekénél, de ez szemlátomást nem zavarta a fiúkat. Megszokhatták már ezt a fölállást. Kedvetlenül néztem az ádáz küzdelmet, ugyanis fölöttébb károsnak tartom, hogy fiúk és lányok mérkőzzenek egymással, viaskodjanak egymás ellen, még ha játékról van is szó.

Az a szabadságérzés, melyet az idegen környezet, az ismeretlenség nyújt, mely különös varázsával gyermeken kíváncsivá és egyúttal önfelédtté teszi az embert, itt végképp elenyészik. Egy olyan hatodik osztálynak vagyok az osztályfőnöke, melyet eddig tanítónő vezetett. De nemcsak ez a baj: a magyart is ő tanította, s most, ha bemegyek az osztályba, lépten-nyomon az ő anyáskodó szellemével találok szembe magam.

A rólam készült jelentést már ismerték a párttagok. Az egyik tanító ezt nyíltan meg is mondta, amikor valamilyen üggyel kapcsolatban

megjegyzem, hogy ezt a tiszaperjeiek jobban megoldották. – Csak hallgasson a kolléga Tiszaperjéről. Mi nagyon jól ismerjük magát. Elképedtem. Honnan ismerhet olyan jól ez az ember, akivel csak szeptember óta volt szerencsém találkozni. Akkor is ritkán.

November 21-én osztálytanácsi értekezlet. Jó sok intőt kell majd beírnom a 6. d naplójába. Baj van a magaviselettel is. A számtantanárnő szerint az egész osztály neveletlen. A gyerekek nem köszönnek az utcán. Nem tudnak rendesen beszélni, az illemről fogalmuk sincs. Jó lenne, ha ráncba szedné az osztályfőnök az egész társaságot. Igen határozottan beszél annak a tudatában, hogy kiemelten fontos tantárgy az övé. Alacsony természetéhez képest jókora fejdísz van, mely így még szigorúbbá teszi éles arcvonásait. A szerbtanárnő még kezdő, aki senkinek sem adott intőt. Magyarul nem tud. Kivételesen nem panaszkodik osztályomra. Viszont a gyerekek panaszkodnak rá, hogy nem értik, amit mond. Elképesztő: a gyerekek jobban tudnak németül, mint szerbül. Még csak E.-nének van mondanivalója a gyerekekről: piszkosak, neveletlenek. Elgondolkodtató ez, s fölöttébb gyanús, hogy ötévi kiváló nevelés után egyszer csak neveltlenség, tudatlanság meg piszkosság. Semmilyen stressz ilyesmit nem okozhat. Döbbenet állapítom meg, hogy a haragospusztai pedagógusok sem akarnak becsületességből jó példát mutatni. Igaz ugyan, hogy rosszat sem, de a pedagógusi pályán semleges állapot nincs. Ha itt valaki nem akar vagy nem tud jó példát mutatni, csak rosszat mutathat, s ennek az utóbbinak a hatása sajnos fokozottan érvényesül, s a rosszul beidegzett szokásokon később már szinte lehetetlen változtatni.

Elmegyek a helyi közösség irodájába, hogy annak az árván maradt gyerekek az ügyét, aki csaknem világtalan öregapjánál lakik, elintézzem. Ugyanis nem kapnak semmilyen segílyt. – Ha nem volna földjük, kaphatnának segílyt, mondja a tekintélyes külsejű, jól öltözött és jól táplált tisztviselő nagyot szippantva cigarettájából. Reménykedve nézek rá. – Sajnos, a földet nem lehet eladni, mert az eladáshoz a gyámhatóság beleegyezésére volna szükség, a gyámhatóság pedig a kiskorú árvák vagyonának az eladását nem szokta engedélyezni. Leforrázva oldalgok ki az irodából. Hogy magyarázzam ezt meg a gyerekeknek? Kérvényt írok, utazzak, veszekedjek?

Pár nap múlva egy lapos óráról jövök kifelé mogorván, s a folyosón váratlanul szembe találom magam három tiszaperjeivel: az aligazgatóval, a történelemtanárral és egy barisnyaszerű tanítónővel, aki azzal szeretett

dicsekedni, hogy apja részt vett a nagy októberi forradalomban, s hogy rendszeresen kapják az orosz Pravdát. Természetesen mindhárman párttagok. Kölcsönös a zavar. Nem köszönnek, én is csak biccentek a fejemmel. – Mi járatban voltak ezek itt?, kérdezem az igazgatótól. Megnyugtató választ nem kaptam.

Máskor egy nevemre szóló géppel írott füzetecskét találok előttem az asztalon. Címe: Az olvasás tanításához. Így kezdődik (betű szerint): „1. Hangos egyéni olvasás (alap variáció) az osztály tapsal jelzi a hibát. Eszerint a hiba tapsolnivaló dolog. Tapsoljunk akkor, mert van minek. Ugyanis ilyen alakban írott szavakkal találkozhatunk ebben a tanulságos szövegben: válllik, tehnikára, hangossan, tökéletesítő olvasás, verseny szerüen, demonsztrálja, siker élményben, lényeg kiemelésre, különböző kézség-szintü szöveg rész, beszollítja az olvasásba, egyik olvaso tanulo stb. Azt hiszem, hogy a szerző vagy fordító helyesíráskészségéből elég ennyi.

Majd ilyen szép levelet kapok: „Kedves Kartársunk! Örömmel értesítjük, hogy a tavaszi szépolvadási verseny iránt egyre fokozódik az érdeklődés nemcsak Vajdaság-szerte, hanem az egészen távoli iskolák pedagógusai és diákjai körében is. Tudjuk, hogy Ön toborzott a versenyre, és segít tanulóinak a fölkészülésben, ezért nemes és fáradságos munkáján könnyíteni kívánunk azzal, hogy a szerkesztőségben megállapított elbírálási szempontokat most levelünkben közöljük Önnel is. A versenyző tanulóknak az egységes magyar köznyelv ismeretét kell igazolnia. A fölolvadásnak olyan szintjére gondolunk, amelyben már alig van nyoma a tájnyelvi elkülönülésnek” stb. Eszembe jut a tanáriban hallott egy-két szóhasználat: tavál, az mellett, ez miatt, ezön kívül, ledörgöli a napi melót. Meg a förtelmes hangsúlyozás, meg az, hogy a gyerekek többsége a köznyelvü szöveget betüröl betüre olvassa. Kapkodom a fejem a két tűz közötti nyílt terepen.

Érdekes adat: az egész tantestületben csak hárman vagyunk helybeli születésűek, a többiek mind máshonnan jöttek: Boszniából, a Bánságból, Szabadkáról, Zentáról, Adáról, Temerinből, Csantavérről, Pacsérről és a környező településekről, ennek ellenére ugyancsak otthon érzik magukat, s gondosan ügyelnek arra, hogy helybeli, kivált parasztszülök gyereke ne kapjon ösztöndíjat, még ha színjeles tanuló is. Bár alig akad egy-két értelmiségi származású kartárs, a parasztellenesség általános. Elképedve hallgatom az erre utaló kijelentéseket, megjegyzéseket. Az idegen származás viszont, sőt a nem magyarokkal való bármilyen kapcsolat is, szinte nemesi kiváltságnak számít, mellyel hivatkozni lehet.

Csak magyar ősökre ne hivatkozzon senki, mert tüstént fölhangzik a szittyva vagy a kiscserkész szó gunyorosan, megvetően. (S ezek még csak a legenyhébb kifejezések.) Nem véletlen, hogy a személyi igazolvány kicserélésekor a negyvenfőnyi pedagógusi gárdából mindössze ketten voltunk azok a kivételek, akik igényeltük a magyar nyelvű (írasmódú) szöveget is. A másik éppen az a B., a történelemtanár, aki a pártvonal élharcosa. Jó társaságba keveredtem! Csak azért is az államnyelvű naplót magyarul vezetem, s az értesítőket, bizonyítványokat magyarul állítom ki.

Szünet van. Ülök a tanári asztalánál megszokott helyemen, s kezem már valami olvasnivaló után matatna, mikor bejön a tanáriba Gy. Szögletes, barna arcán, mint mindig, most is mosoly bujkál, ahogy széles, előreugró állát, mely most is borostás, előretolja. Erre a fejtartásra szüksége van, mert rajztanár (de történelmet is tanít egy-két osztályban, hogy elérje a kellő óraszámot), így ugyanis fölényesen, mintegy távlatból szemlélheti a tárgyakat, embereket. A napló nincs nála, nyilván otthagya az osztályban, ahol még egy órája lesz. Hogy a tanulók így belenézhetnek, esetleg osztályzatot javíthatnak, az egy ilyen nagyvonalú embernek, mint Gy., nem okoz gondot. Örök győztesként végignéz az asztal mellett ülökön, aztán odaáll a némettanárnő mellé, aki félig bosszankodva, félig aggodalmas arccal sűg neki valamit. Erre Gy. rámnéz, s mintha én ott sem lennék, nevetve megjegyzi: – Nem kell féltetni a Fodor kollégát, az olyan, mint a macska, mindig talpra esik. Még agyonütni sem lehetne. Úgy tesztek, mintha nem hallottam volna semmit. Csakugyan macska volnék? Egy bizonyos: egerre nem vadászom, még patkányokra sem. Föl sem fogom a veszélyt, mely egyre közelebb ér hozzám. Egy másik nap Gy. ismét remekel a tanáriban. Szintén osztályból jön, de most nála a napló. Rajta nagy római számmal 6. c. Az már csak természetes, hogy a polcon a 7. c helyére teszi. Hadd bosszankodjon, akinek még ilyen apróság is számít! – Képzeljétek, mondja, történelemórán a tatárjárásról volt szó, s amikor Köttönyt említettem, Balázs Vali, tudjátok, az a szemüveges nagylány, aki az első padban ül, nagy komolyan megkérdezte. – Nem Kotony volt, tanár néptárs, annak a neve? Erre az osztály hátsó fertálya felröhögött. Csak akkor kapcsoltam, mire gondol ez a Vali, nemhiába fejlett leányzó. Az már vígan rugdalja valakinek a hátát bizonyosan. Erre a 6. c osztályfőnöke egy ideges mozdulatot tett a kezével. – Csak nyugodtan, mondja Gy. sugárzó arccal új műfogsorát csattogtatva, csak nyugodtan, mint az örültek. Gy. igazán remek kartárs,

mindenki kedveli. Festménymásolatai, rajzai művésziek. Nekem is segített a betűírásban.

Kevés a magyar nyelvű ismeretterjesztő mű a diákkönyvtárban. Azt tartanám helyesnek, ha számuk elérné a szépirodalmi művekéét. Szorgalmazom a tanári könyvtár bővítését magyar szakkönyvekkel, kézikönyvekkel, ugyanis az állomány többsége szerb nyelvű, holott a tantestületnek a többsége magyar. Rajtam kívül az iskolának még három magyartanára van. Mindhárom nő, politikusi meg belügyes rokonsággal. Ők egyetlenegy javaslatomat sem támogatják. H.-né, aki a legfiatalabb közülük, egy szakmai tanácskozáson határozottan kijelentette, hogy a magyar helyesírás lényeges változtatásra, egyszerűsítésre szorul, mert így, ahogy van, megtanulhatatlan, s a nyelvészek már dolgoznak is ezen. A magyar helyesírás az egyik legjobb helyesírás Európában, mondtam erre, ugyanis három elven alapszik: a pontosságon, az elemzésen és a hagyománytiszteleten, s emiatt jelentős a nevelő hatása. Ezért nem hiszem, hogy változtatnának rajta. Csak egy-két lényegtelen módosításról, finomításról lehet szó. H.-nénak ez a reménykedése, várakozása érthető, mert a nyelvtanítást legszívesebben mondatelemzésre, a mondatrészek aláhúzgálására szűkítené le, hogy a diákok könnyebben megtanulhassák az idegen nyelveket. Nem véletlen, hogy barátnője az a B.-né, a szerbtanárnő, aki szereti hangoztatni, hogy apai ágon bunyevác származású. A másik szaktársnő J., akit csak becenevén szólít mindenki a tanáriban, mérnökfeleség, harcias természetű, igen ügyes pedagógus. Leginkább háztartási, családi ügyekről cseveg. Egy állami ünnepély után, melyet a falu főterén tartottak, lelkendezve beszél arról, hogy milyen sikert aratott ott az iskola műsora. Az irodalomtanításban a versszavalást helyezi előtérbe. Talán Sz.-né a legkülönösebb a három szaktársnő közül. Gyakran betegeskedik ugyan, de ha munkába áll, gőzerővel fog hozzá, s elvárja, hogy körülötte forogjon a világ. Erről férje, a biológia-tanár gondoskodik, kakasként őrködve mellette. Sz.-né csillagomnak nevezi kedvenc tanítványait, s anyáskodó mozdulatokkal kartársait is szárnyai alá venné, ha lehetne. Különösen egy Boszniából áttelepült tanítóval szeret enyelegni, aki rövid idő alatt meglepően jól megtanult magyarul. Sz.-né mindig elégedett önmagával. De lehet is, mert ha valami nem úgy megy, ahogy szeretné, fogja magát, s visszavonul súlyosnak hitt és állított betegségébe. Mindhárom magyartanárnő a Beszélni nehéz rádióadás szorgalmas hallgatója. Úgy látszik, magukévá tették azt a hiedelmet, hogy beszélni nehéz, tehát sokat kell hallgatni a helyes és

helytelen hangsúlyozás példáit ahhoz, hogy némi gyakorlatra tegyen szert az ember, s könnyebben betaníthassa a versszavalatot. Hibásnak tartom az egész elgondolást. Véleményem ugyanis az, hogy beszélni nem nehéz, hanem jó (mint ahogy gyalogolni is jó), ha szabadon beszélhet az ember. A lélegezést sem kell tanulnia annak, aki szabadon lélegezhet. Igaz ugyan, hogy aki valami oknál fogva nem lélegezhet szabadon, nagy erőfeszítés, odafigyelés árán szabadabban lélegezhet, de csak ideig-óráig. A szavalás nem beszéd, illetve a szavalásból nem lesz beszéd. Pedig nem kétséges, melyik a fontosabb. Ezért szívesen átengedném az ünnepi műsor szavalatait a kartársnőknek, de ők erről hallani sem akarnak. Emiatt nézeteltérés támad köztünk, s az igazgatóság természetesen nekik ad igazat. És az is természetes, hogy a szaktársnők szigorúan tartják magukat a hivatalos tanterv alapján készített tanmenetükhöz. Így magyarságismeretet, melyről talán fogalmuk sincs, nem taníthatnak.

Sebtében összeírok egy kötetre való verset, borítékba teszem, s elküldöm a kiadónak. Hamarosan visszakapom hiánytalanul az egészet a kiadó szerkesztőjének egymondatos ledorongoló véleményével. Kővé váltan állok az ablaknál, s hosszan bámulok kifelé az iskolaudvarra, ahol a gyerekek élvezik a tízperces szünetet anélkül, hogy bármit is látnék. Aztán zsebembe gyűröm a borítékot, s elhatározom, hogy verset többé nem írok. Hazaérkezve kézírataimat elégettem.

Sajátságos helyzet: amióta nem verselgetek, a kartársakat mintha jobban érdekelné az irodalom. Még a költészet is. Cs., a politechnika- oktató például váratlanul megkérdezi tőlem, olvastam-e Babits Jónás könyve című művét. Sohasem tartoztam ugyan Babits nem kevés rajongói közé, de ezt a két sort, melyet az újvidéki C. szeretett emelkedett hangulatban hangoztatni, miközben mutatóujját tanárosan fölemelte, jól megjegyeztem: „Nem az énekes szüli a dalt: a dal szüli énekesét.” Aztán eszembe jut a Petőfi koszorúi, A gyémántszóró asszony, a Cigánydal, a Messze . . . messze . . . , melyeket Á. olvasott föl egykor lelkesen. – Olvastam, mondom közömbösen. Ekkor Cs. már szavalta is a Jónás imáját (nyilván a képzőben tanulhatta), meg még ezt is ismételtette: „mert vétkesek közt cinkos, aki néma”. Nem értem, miért szavalja Cs. ezt nekem. Cs. régi párttag, talpraesett pedagógus, aki néha meglepően jól és választékosan tud beszélni, csak egy-két elszólása jelzi, hogy mindez csupán máz, mely alatt közönségesség rejtőzik. Nyilván sérült lélek, ugyanis igazgatóválasztáskor pályázóként alul maradt, s most sértődöttségét így vezeti le.

Saját szakállamra tovább képezem magam. Pedagógiai, pszichológiai, módszertani szakkönyveket olvasok, s az általános politikai légkör enyhülésére utaló újságcikkek, rendeletek hatására a tanáriban és másutt egy-két szabadabb, úgymond eredetibb véleményt kockáztatok meg. Előbb igazgatói figyelmeztetésben részesülök, majd fegyelmi eljárás indul ellenem. A tárgyaláson a fegyelmi bizottság előtt töredelmesen beismerem, hogy hibáztam, s megfogadom, hogy többé ilyesmit nem teszek. Az igazgató bejön két órára. – A kolléga határozottan fejlődik. Ezek jól fölépített, módszeres órák voltak. Meghatódom. No lám, mégiscsak rendes ember ez az igazgató. Pár hét múlva a Pedagógiai Intézet munkatársai megszállják az iskolát. Érdekesek ezek a tanügyi tanácsosok. A történelem szakos, aki választékosan öltözött, nehéz súlyú, nagydarab ember, órát nem látogat ugyan, de a tanáriban előadást tart a szocialista erkölcsről. Előadását azzal a megállapítással fejezi be, hogy a szocialista rendszer nem a betegek, gyengék és elesettek gyámolítója. A matematika szakos kis madárcsontú tanárnő Vörös Rébékre emlékeztet. Zárkózottnak és roppant szigorúnak látszik. Velük szemben a magyar szakos egyszerű ember. Mozdulatai természetesek, beszédében nincs semmi pátosz. Közönséges szemüvegén át jóhiszeműen néz az emberre. Háromszor látogatott meg. Íme néhány részlet szakfelügyeleti jelentéséből: „Fodor Csaba tépelődő típusú, befelé forduló tanárember, aki elmélyül tantárgyában. Kétségtelenül nagyobb a tárgyi tudása, mint a módszertani felkészültsége. A Szondi két apródja című Arany-ballada feldolgozásán azt figyelte meg tanulóival, milyen művészi módon beszélteti szereplőit a költő. A költői képek fejtegetésével a vers megértése mellett a nyelv és a vers esztétikai szépségeit, erejét is ízlelgették. Mindig előbb feladatokat adott. Azután a tanulók munkáit összefoglalta, kiegészítette. Munka közben rendkívül jó táblai vázlat alakult ki az elemzés, gyűjtés alapján. A tanulók szereposztásban szavaltak a magnetofonba, azután meghallgatták és elbírálták egymást. A Vörös Rébék című ballada rendkívül nehéz ennek a korosztálynak a számára, sok tanár fél a feldolgozásától. Ennek ellenére ebben az osztályban elég jól megértették a lényegét. Felróható a kollégának, hogy nem nyilvánosan osztályozott. A megértést az is segítette, hogy a tanár a bemutató felolvasás előtt megfigyelési szempontokat adott a tanulóknak. A verselemzést olyan ügyesen vezette, olyan módszerekkel fejtette ki a kényes történetet, mintha a tanulók maguk oldották volna meg önállóan e nagy feladatot. A végén magnetofonból meghallgatták a ballada művészi

előadását, hogy újból összefogják a szétbontott alkotást. A nyelvtanórán csoportmunka folyt, a gyerekek önállóan dolgoztak. Munka közben segített annak a csoportnak, amelyik valamelyik kérdést nem értette, vagy megakadt a feladat megoldásában; A tanulók ismerkedtek a szótárak használatával is, ami rendkívül hasznos gyakorlat. Az összefoglalást írásvetítővel hatékonyabbá lehetett volna tenni. A tanulók kedvvel dolgoztak az órákon, elég önállóak voltak az ítélethozatalban.”

Érzem, egyre jobban belelendülök a tanításba. Élvezettel olvasom a diákok fogalmazványait. Elbízom magam. Néhány újságcikk magyar nemzetiségi ügyeket taglal. Ennek a hatására néhányszor nyilvánosan kiállok a magyar nyelv és nemzetiség ügye mellett a tanáriban és más összejöveteleken. Az eredmény katasztrofális. Egyre gyorsabban peregnek az események. Február 15-én az egyik aligazgató szó nélkül, de titokzatos arccal egy borítékot helyez elém a tanári asztalára. Csönd lesz. Döböntően olvasom a fegyelmi bizottság javaslatát, hogy indítsanak eljárást ellenem. Aláírás: E.-né, a bizottság elnöke, a bizottsági tagok pedig: V.-né tanítónő, T. igazgató, B.-né szerbtanárnő, Cs. politechnika-oktató és Sz. biológiatanár. – No, nekem végem van, mondom. Elég sokan vagyunk a tanáriban, de nem szól senki semmit. E.-né arcán meglepetés és némi zavar egyveleg mutatkozott, mikor látta, hogy ezek után nyugodtan veszem a naplót, s indulok tanítani. Február 21-én a munkástanács is összeült, s bizottságot választott. Ez a bizottság aztán természetesen azt javasolta, hogy ellenem indítsanak eljárást „erkölcsi-politikai” magatartásom kivizsgálására ilyen megindoklással: „A haragospusztai Általános Iskola TMASz általános népvédelmi és társadalmi önvédelmi bizottság január 21-i értekezletén elemezte a haragospusztai iskolai TMASz-ban levő társadalmi-politikai helyzetet az általános népvédelmi és önvédelmi szempontból. Ezen elemzéskor a bizottság azt az értékelést állapította meg, hogy Fodor Csaba haragospusztai magyar szakos tanár megszegte ezen TMASz munkaviszonyáról szóló Szabályzat 120. szakaszát, amely az iskolában dolgozó nevelők és külső munkatársak erkölcsi-politikai magatartását szabályozza. A szabályzat megszegése a következőkben nyilvánul meg: 1. – Soviniszta kirohanások: – Bosko Buha hazai film bemutatásával kapcsolatos kijelentése a nevelőtestületi értekezleten, – a szabadkai szállító vállalat kiadott közlönyére való kijelentése – »soviniszta bunyevácok«, – a szabadkai színház színésznének Kovács Frigyes vendégszereplésével kapcsolatos kijelentése: »Kovács–Kovačević«, – a szerb-horvát nyomtatványokkal és szakiroda-

lommal kapcsolatos kirohanásai »milyen szemét ez itt?« 2. – A marxista világnézet nevelő hatásának ellentétes kinyilatkoztatása, ellenvetése, – az újvidéki Május 25. Forradalmi Múzeum megtekintésével kapcsolatos nézete, kijelentése, – a község és Haragospuszta felszabadulásának megünneplésével kapcsolatos kijelentése, s nézetének kinyilvánítása, 3. – Öngigazgatású szocialista társadalmunk vívmányainak elmarasztalása, téves bemutatása. – Kijelentései Dubrovnikkal, Lovcennal kapcsolatban, amely összefüggésben van a tanulók kirándulásával, kapcsolatban van az erre vonatkoztatott kijelentéseire, – a belgrádi Száva Központ látogatásakor adott kijelentései. Hasonló és más jellegű kijelentéseivel kapcsolatban Fodor Csaba tanár többszörösen figyelmeztetve volt az iskola igazgatója által, sőt tájékoztatást is kapott ennek káros következményeiről, ennek ellenére erkölcsi-politikai magatartása nem változott. A felsoroltak alapján világosan látható, hogy Fodor Csaba haragospusztai magyar szakos tanár erkölcsi-politikai magatartásával megszegte a munkaviszonyról szóló Szabályzat 120. szakaszának egyes pontjait, és ezzel kérdésessé tette nevelő-oktató munkájának tevékenységét. Javasoljuk a munkástanácsnak, hogy indítson eljárást Fodor Csaba tanár erkölcsi-politikai magatartásának kivizsgálására. A bizottság tagjai: V.-né tanítónő, T. igazgató, B.-né szerbtanárnő, Sz. biológiatanár, Cs. politechnika-oktató.” Február 26-án ennek a Bizottságnak a javaslatára a munkástanács „meghozta határozatát”, melyben úgy döntött, hogy ellenem eljárást indít „erkölcsi-politikai” magatartásom kivizsgálására. A vizsgálat lefolytatására a munkástanács újabb bizottságot választott a következő összeállításban: T. igazgató, H.-né magyartanárnő, B.-né szerbtanárnő. A munkástanács elnöke Cs. politechnika-oktató lett. Minderről értesítést kaptam. Február 29-én átvettem a március 3-án (10.45-kor) megtartandó meghallgatásra szóló meghívást. Aláírás: T. igazgató. Közben úgy tanítottam, mintha semmi sem történt volna. Még a tízórait is a közös étkezdében fogyasztottam el némely kartárs nem kis megrökönyödésére. Az egyik nyolcadik osztályban tréfásan megjegyeztem, úgy látszik, aki valakire azt mondja, hogy rabló, menten őt kiáltják ki rablónak. Megértést, ragaszkodást látok itt-ott a szemekben, de kaján örömet is. Úgy rémlik, a gyerekek mindent tudnak rólam.

Március elseje van. Tavszias reggel. Jókedvűen érkezem az iskolába. Már a folyosón elébem áll az igazgató. Behív az irodájába. Le sem ültet. Napóleoni pózban áll előttem, a közkatoná előtt. Arca sötét, komor. Hangja ünnepélyes ugyan, de energikus. – A kolléga azonnal hagyja el

az iskolát, és amíg ügye vizsgálat alatt van, ne is jöjjön be tanítani. Szó nélkül megfordultam, s elhagytam az iskolát, ahogy azt az alacsony termetű, kövérkés és teljesen kopasz tábornok parancsolta. Március 3-án ott vagyok a meghallgatáson, mely csak formális volt. Kertben dolgozom, sokkal jobb helyen, mint az iskola. Március 12-én újabb meghívót kapok a március 18-án tartandó tárgyalásra. „Az iskola szakszervezeti alapszervezete P. pedagógust nevezte, mint védnököt a szakszervezet részéről, amennyiben Fodor Csaba a kinevezett személyt elfogadja. Ellenkező esetben saját maga megnevezhet, illetve fogadhat védnököt, aki a tárgyaláson részt vesz és képviseli a vádlottat.” Aláírás: T. igazgató, a bizottság elnöke. A megjelölt időpontban és helyen, azaz 11.40-kor ott voltam a könyvtárterem ajtaja előtt, de nem mehettem be, mert zárva volt. Benyitottam a tanáriba, hogy ottrekedt holmijaim közül elvigyem a legszükségesebbeket. Leültem a régi helyemre, s kihúztam a fiókomat. Sz.-né hozzám fordult. – Még mindig tart ez az eljárás? Meddig húzzák még? – Nem tudom, mondtam. B.-né pedig ráammeresztette a véreres szemét és hápogott. – Mit keres itt még mindig ez a nacionalista? Csöngettek. Mindenki kiment a tanáriból. Arra figyelek föl, hogy az igazgatói irodában, melyet csak egy közönséges ajtó választ el a tanáritól, hangos szóváltás zajlik. B., a történelemtanárból lett községi párttitkár ugyancsak győzködi az utasítások ellen tiltakozó igazgatót. Könnyű fölismerni őket a hangjukról. Nem voltam kíváncsi a részletekre. Kimentem a tanáriból. A könyvtár ajtaja tárva-nyitva. Bent már körülülték a hosszú asztalt, azért találok helyet magamnak. Hamarosán jött az igazgató, s elkezdődött a tárgyalás. Elképedve hallom, hogy az ellenem eddig fölhozott vádak megkétszereződtek. Egyszerre világossá válik a dolog: rendszeresen, folyamatosan megfigyeltek, szemmel tartottak, gyűjtötték a terhelő anyagot ellenem a besúgók és cinkosaik, akik itt ülnek az asztalnál, s leplezetlen ellenszenvet látok a szemükben. A nyavalyások! Gyomorkavaró érzés fog el, mely arra készlet, hogy még egy lapáttal tegyek az ellenem fölhozott vádakra. Hadd legyen még komolytalanabb ez a bohózat! A paprikajancsik meg a zsabamárik! Aztán pontról pontra visszautasítom a vádakát, érvelek, magyarázkodom, úgyhogy a védnök szerep nélkül maradt. De a zordon ábrázatok nem enyhültek, továbbra is mereven ült mindenki a helyén. A tárgyalásról jegyzőkönyv készült.

A munkástanács április 7-én ült össze, s „a következő HATÁROZATOT hozta meg: Fodor Csaba, a haragospusztai Általános Iskola TMASZ

magyar szakos tanára, aki ellen eljárás folyt erkölcsi-politikai magatartásának, alkalmatlóságának kivizsgálására, megállapítást nyert, hogy Fodor Csaba BŰNÖS azért, mert súlyosan megsértette az iskola munkaviszonyáról szóló szabályzat 120. szakaszának 8-ik pontját, s ezért a haragospusztai Általános Iskola TMASz munkástanácsa KIMONDJA, hogy Fodor Csaba erkölcsi-politikai magatartása és alkalmatlósága NEM MEGFELELŐ, ezért nevelő-oktatói tevékenységét megtiltja, munkaviszonyát megszünteti, és eltávolítja a haragospusztai Általános Iskola Társultmunka szervezetéből. **INDOKLÁS:** A haragospusztai Általános Iskola TMASz munkástanácsa a társadalmi-politikai közösségek és a tanulók közösségeinek küldötteivel február 26-án határozatot hozott az eljárás megindítására Fodor Csaba erkölcsi-politikai magatartásának kivizsgálására. A vizsgálat levezetésére a munkástanács bizottságot nevezett ki a következő összeállításban: T. igazgató, a bizottság elnöke, B.-né szerbtanárnő, H.-né magyartanárnő a bizottság tagjai. Március 18-án a bizottság nyilvános tárgyalást végzett Fodor Csaba erkölcsi-politikai magatartásának kivizsgálására. A tárgyaláson jelen voltak: T., a bizottság elnöke. B.-né, H.-né bizottsági tanúk, Fodor Csaba vádlott, P. szakszervezeti megbízott és Fodor Csaba által elfogadott védő, Cs., B.-né, T. tanúk. Jegyzőkönyvvezető: N.-né. A bizottság Fodor Csaba, valamint a tanúk kihallgatását és a tárgyalást a munkástanács által kapott feladatok tükrében végezte el, hogy kivizsgálja a felterjesztett indítványt. A bizottság a kihallgatás levezetése, valamint a tárgyalás megtartása után, értékelte a tárgyalás anyagát, s egyhangú döntése alapján a következő javaslatot terjesztette elő a munkástanácsnak, hogy az hozza meg határozatát: Fodor Csaba a haragospusztai Általános Iskola magyar szakos tanárának erkölcsi-politikai magatartása, alkalmatlósága nem megfelelő, nevelő-oktató tevékenység végzésére nem alkalmas, ezért javasolja a bizottság, hogy az iskola munkástanácsa hozzon döntést Fodor Csaba nevelő nevelő-oktatói tevékenységének megtiltásáról, munkaviszonyának megszűnéséről, távolítsa el munkahelyéről és a haragospusztai Általános Iskola TMASz-ból. A haragospusztai Általános Iskola TMASz munkástanácsa a társadalmi-politikai közösségek és a tanulók közössége küldötteivel (amely 25 tagból áll, az értekezleten jelen volt 22 tag) ápr. 7-én, 16 szavazattal (1 ellene, 5 tartózkodott) úgy határozott, hogy kimondta, Fodor Csaba bűnös azért, mert súlyosan megsértette az iskola munkaviszonyáról szóló szabályzat 120. szakaszának 8-ik pontját, amely kimondja, hogy minden nevelőnek

és külső munkatársnak, egész tevékenységével, magatartásával, világos elhatározottságával küzdenie és harcolnia kell a szocialista és öngazgatás ellenes eszmék és erők, a nacionalista jelenségek és tendenciák megsemmisítéséért, amelyek ellentétben állnak a JK Sz politikájával. Fodor Csaba esetében a munkástanács bizonyosságot szerzett arról, hogy ő magatartásával, igen világos és tudatos cselekedetével, nemhogy elmarasztalta, ellenkezőleg, szította a szocialista és öngazgatás ellenes eszmék és erők fellángolását, a nacionalista és sovíniszta jelenségek, tendenciák felébresztését. Mindezek a tények a következőkön jutottak kifejezésre: 1. Az iskolai kirándulásokkal kapcsolatos kijelentésével, amelyek Dubrovnik – HSZK és Crnagora SzK területén zajlottak le meggyőződünk arról, hogy Fodor Csaba elmarasztalja tanulóinkat, hogy megösmérjék hazánkat, itt élő népeinket és nemzetiségeinket. Kijelentésével, hogy tanulóink csak Vajdaságot ösmérjék meg, burkolt formában kifejezésre jut nála saját nacionalista törekvése, nemzeteink és nemzetiségeink tudatos szétválasztása. Következtetés képen, a vajdasági gyermekek Vajdaságot, a szlovéniai gyermekek csak Szlovéniát, a szerbiai gyermekek csak Szerbiát stb. tekintsék meg. Miről tanúskodna ez a tény is? Ez is tudatos beállítottságáról győz meg bennünket, ami teljesen ellentétben áll alapelveinkkel. Egyáltalán nem azon szorgoskodik, hogy tanulóink megösmérjék hazánkat, a JSzSzK itt élő nemzeteit és nemzetiségeit, hogy ezáltal megszeressék és becsüljék őket. Nézetével elmarasztalja a hazaszeretet ápolását, az ilyen nevelő veszélyes nézetével, össz tevékenységével az itt dolgozó nevelőkre, munkatársakra.” Ezenkívül még hat ilyen „bizonyíték” szerepel az indoklásban. Aláírás: Cs. politechnika-oktató, a munkástanács elnöke. Olvasom az épületes szöveget, ugyanis ezt a HATÁROZATOT az iskola egyik takarítónőjével elküldték nekem. Tehát az eltávolításról az április 7-én megtartott értekezleten döntöttek, miután az igazgató ezt a nemes gesztust március elsején már megtette. Olvasom, hogy nyolc napon belül jogorvoslással élhetek, azaz föllebbezhetek. Nem föllebbeztem, mert nem láttam értelmét. A gépezetet beindították. A gépezet csikorogva indult ugyan, de most már olajozottan működik, megállíthatatlanul. A gépész dörzsölheti tenyerét, s nyugodtan feketézhet. Jól tudom, hogy az igazi kezdeményezők a háttérben maradtak, híven a gyakorta hangoztatott szólamhoz: „Mindenkinek a maga háza előtt söpörjön.” Jelen esetben a söprögetők szorgalmasan dolgoztak. Április derekán újabb borítékot kapok, benne pecsétes, államnyelvű értesítés arról, hogy a fegyelmi

bizottság véleménye szerint engem át kell helyezni más munkakörbe, mert nem vagyok alkalmas a tanári pályára, ugyanis magatartásommal ellene vagyok öngazgatású szocialista rendszerünknek. Ez pedig „nincs összhangban a Párt irányvonalával”. Nyolc napon belül kérhetem a határozat fölülvizsgálatát. A fegyelmi bizottság tagjai: E.-né tornatanárnő mint elnök, H. számtantanár, P.-né tanítónő, P. takarítónő és B. kereskedő. Nem kértem a fölülvizsgálatot, mert elfogadhatónak látszott számomra az a megoldás, hogy más munkakörbe helyezzenek. Hiú remény!

Az igazi háborúban arra, aki kilép a sorból, szigorú büntetés vár. A szigorítás legmagasabb foka az, ha a szökevényt saját csapattársaival végeztetik ki. Ez az eljárás, úgy látszik, békében is alkalmazható. Kartársaim lettek a bírám, azok ítélték el, akikkel naponta együtt dolgoztam. A hatalom pokoli gépezetére, valós erejére és cinizmusára utal ez, meg a beosztottak sanyarú helyzetére, kiszolgáltatottságára. Mintha időtlen korban éltünk volna mi, időtlen emberek, egy történelmietlen kor erkölcstelenjei. Úgy rémlik, az értelmiségi lét valóban megfoszt az emberségtől (Saul Bellow: Herzog). Aztán még jobban elsötétül a kép. Megtudtam az egyik kartárstól, aki még szóba állt velem, jöllehet párttag volt, hogy esetem rendkívül súlyos: börtönbe fognak csukni, s azt tanácsolta, hogy forduljak ügyvédhez. Megpróbáltam, de az ügyvéd nem vállalta ügyemet. Másvalaki arra biztatott, hogy hagyjam el az országot. Nem menekültem el. Bevonták útlevelemet. Nincs kibúvó. Lesz, ami lesz. „Úgy lesz, ahogy lesz”, vigasztalt az ismert olasz dal.

Tavaszi volt, április 29. Kertben dolgoztam, s ennél kellemesebb munka talán nincs is. Valami valószerűtlen éteri hang lebegtette a mogyorós környékét, úgy tetszett, azon úszik, miközben átszivárog az ágak közt a túlvilág. Az ásó nem vágódott olyan mélyen a földbe, ahogy szerettem volna, bárhogy igyekeztem, mert a lehajló ágak akadályoztak, s a talaj tele volt sűrű gyökérrésszel, mely taplóként rátapadt, s körülfogta a lesújtás pillanatában az ásó vasát, de az is akadályozott, hogy az avar vastagon borította a talajt. Nem baj. Ráérek. Hajlongtam, méricskéltem. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy három idegen közeledik felém. Szétterülve nyomultak, mint a vadászok a körvadászaton. Ezek a fogdmegek, miután tüzetes házkutatást végeztek nálam, s lefoglalták naplómát meg egyéb kéziratomat, egy rendőrségi zöld terepjárón bevittek a város fogdjába.